

จิตรกรชาวเฟลมิช (ชาวฟลานเดอร์ที่ไม่พูดฝรั่งเศส) สนใจเรื่องของเมืองชั้น
ชั้นกลาง และศาสนา งานของแวนอ็อกส์ และบร็อกเกิลแหวกแนวสมัยนิยมและมีสำนึกทางสังคม
มาก โดยเฉพาะบร็อกเกิลใช้ฉากชนบทและชีวิตประจำวันของชาวนาผู้ที่ย่ำแย่แทนการวาดภาพ
เหมือนให้ครอบครัวพ่อค้าในเมือง ลักษณะสำนึกนิยมปรากฏในภาพเขียนที่เป็นส่วนรายละเอียด
และสีสัน สมัยนี้ค้นพบสีน้ำมันด้วย งานของบร็อกเกิลสื่อความคิดคัดค้านการปกครองเนเธอร์แลนด์
ของสเปน ได้แก่ ภาพ “สังหารหมู่ผู้บริสุทธิ์” (The Massacre of the Innocents)

ในฝรั่งเศส ฟรังซัวส์ รับบอเลส์ และ มิเชล เดอ มงแตญ เขียนต่อต้านศาสนา
ในเรื่อง “Gargantua and Pantagruel” ของรับบอเลส์ จำลองภาพยักษ์สองตนที่จะทำทุกสิ่ง
ที่ต้องการ สิ่งที่ต้องการที่สุดคือทำให้สมาชิกในที่ประชุมสภาศาสนากลายเป็นตัวตลกชวนหัว
น่าเยาะเย้ยฮาป่า ไม่มีงานชิ้นใดที่เขียนเสียดสีสถาบันศาสนาเกี่ยวกับลัทธิสกอลาสติก ข้อยึดถือ
ข้อวัตรปฏิบัติและจริยธรรมมากเท่ากับงานของรับบอเลส์ เป็นการต่อต้านวัด (anti clericalism)
อย่างแท้จริง ส่วนมงแตญเขียน “Essays” บทร้อยแก้วเยี่ยมยอดที่แสดงนัยว่าไม่มีความจริงใด
ที่ถือเป็นข้อยุติได้ ความเชื่อและประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกาลและเทศะ เมื่อไม่ถือความจริง
ข้อใดเป็นที่ยุติแล้วก็ไม่ควรเชื่ออะไร มงแตญเยาะเย้ยการกระทำทุกอย่าง แต่ก็แนะนำให้เลิก
ทะเลาะเบาะแว้งกันเพื่อความรุ่งเรืองและรอดพ้นจากบาปภัย เขาให้อินดีกับชีวิตอย่างเต็มที่
และยึดเหนี่ยวรังใจไม่ให้เลยเถิดจนเกินไป ความรู้ทำให้ความสุขมั่นคง ความรู้มั่นคงได้ด้วย
การสงสัย (Skepticism) และให้ยอมรับจักรวาลน้อยอย่างอดทนและอดกลั้น

สมัยเรอเนสซองส์ของอังกฤษอยู่ในสมัยสมเด็จพระราชินีอลิซาเบธ ซึ่งเป็นสมัย
ยิ่งใหญ่ทางวรรณกรรม ในศตวรรษที่ 15 จอห์น ล็อก เขียน “Canterbury Tales” ซึ่ง
รับอิทธิพลจากแบบการเขียนนิทานของอิตาลี เนื้อหาบอกถึงความแข็งแกร่งของโลกในแวดวง
คริสเตียนและการนับถือลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล หลังสมัยของจอห์น ล็อก คิลปินมุงเขียน
เรื่องของมนุษย์มากขึ้น กล่าวถึงอำนาจของเหตุผล การให้ความหมายแก่ตัวมนุษย์และธรรมชาติ
การใช้ภาษาแตกฉานขึ้น คุณลักษณะเหล่านี้เห็นได้จากผลงานของเชคสเปียร์และกวีและนักเขียน
บทละครคนอื่น ๆ ได้แก่ สเปนเซอร์ ไวอาจ เซอร์เรย์ มาร์โลว์ เบนจอนสัน โบลมอนต์ และ
เฟลทเซอร์ ซิดนีย์และกรีน ล้วนร่วมสร้างยุคนี้ให้ยิ่งใหญ่อย่างที่สุดได้ เซอร์โทมัส มอร์ เขียน
“ยูโทเปีย” (Utopia) ขึ้น จัดว่าเป็นอุดมการณ์ที่มีชื่อเสียงของโลก สังคมยูโทเปียไม่มีความยากจน
มนุษย์ไม่กดขี่ข่มเหงกัน ไม่มีสงครามและโรคภัยไข้เจ็บ ทำงานเพียงหกชั่วโมงต่อวัน ข้าวของ
เครื่องใช้เป็นสมบัติส่วนรวม ต่างคนยอมสละเวลาว่างเพื่อทางแห่งปัญญาอย่างไม่ทอดย
ปัญญาทำให้รู้จักอดกลั้น ฉลาดเฉลียวและยุติธรรม และเชื่อว่าพระเจ้ามีอยู่จริงและเป็นวิญญาณ
อมตะ ฟรานซิส เบคอน เขียน “แอตแลนติสใหม่” (The New Atlantis) บอกว่ามีสวรรค์อยู่จริง

เวทีละครของอังกฤษเป็นที่แสดงอารมณ์ของมนุษย์อย่างเป็นธรรมชาติได้ เป็นสื่อให้เกิดปัญญาแก่ประชาชน เหล่าศิลปินผูกพันกับชาติมากกว่ากับตัวขุนนาง ละครเรื่องลิลล์บัมพ์ศจรรย์สอนคนดูด้วยบทกวีสุนทรพจน์ รวมทั้งปรัชญาและประวัติศาสตร์ และสามารถจุดประกายฝันเฟื่องได้อย่างมากด้วย งานของวิลเลียม เช็คสเปียร์ มีเนื้อหาประวัติศาสตร์ทั้งเป็นเรื่องชนหัวและโศกนาฏกรรม เขาเน้นการปกครองโดยกษัตริย์และให้อังกฤษมีเอกภาพและอำนาจรุ่งเรืองตลอดไป เขายังสนใจเรื่องความเป็นมนุษย์และชะตากรรมของมนุษย์ด้วย

ในด้านดนตรี ชาวเฟลมิชชื่อ ผัง ออเคม และ จาคอบ โอเบरिक ประสบความสำเร็จด้านเทคนิคการแยกเสียง และที่จัดว่ายอดเยี่ยม คือ โจสแกง เดส์ เปรส ซึ่งสร้างผลงานประเภทดนตรี ศาสนา มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดนตรีรุ่นต่อมา ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 มีการพิมพ์โน้ตดนตรี และในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ดนตรีฆราวาสเริ่มมีบทบาทสำคัญเทียบดนตรีศาสนา ในด้านขับร้องและเพลงรักทั่วไปเป็นที่นิยมมากขึ้น ต่อมาเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมีเพลงไว้สำหรับใช้เล่นเฉพาะอย่างเช่นเพลงขลุ่ย (เครื่องเป่า — lute) เพลงพิณ (เครื่องดีด — harpsicords) และประเภทซอ (เครื่องสี — viola family) ในอิตาลี มีการจัดแบ่งการดนตรีตามแนวของสำนัก เช่น สำนักโรมันและสำนักเวนิส โรมันจะเล่นเพลงศาสนาซึ่งปาเลสตรินาเป็นผู้แต่งให้ขับในโบสถ์ซิสทีนทุกวันศุกร์ก่อนเทศกาลอีสเตอร์ เรียกบท อิมพروبเพเรีย (Improperia) ซึ่งมีความไพเราะจนสภาพแห่งเทรนท์นำไปใช้เป็นเพลงทางการ ในเวนิส ได้เริ่มการใช้ลูกคู่เสียงและเริ่มเล่นเป็นวงสังคีต (concerto)

เยอรมัน มีสำนักบาวาเรียนและสำนักแซกซอน ที่สำนักแซกซอนมี มาร์ติน ลูเธอร์ และคณะขับร้องเสียงประสาน ลูเธอร์เน้นย้ำความสำคัญของดนตรีว่ามีผลต่อศีลธรรม ในอังกฤษ ดนตรียังอยู่ในสภาพล้าหลังเมื่อเทียบกับประเทศบนผืนแผ่นดินใหญ่ เพลงทั่วไปมักให้ความรู้สึกหม่นหมอง

อย่างไรก็ดี การดนตรีและศิลปะแขนงต่าง ๆ ของเรอเนสซองส์ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จอย่างยิ่งยวดของสมัย

กิจกรรมการเรียนรู้ 1

1. ให้นักศึกษาค้นหาอ่านเรื่องราวความเจริญแบบเรอเนสซองส์จากสารานุกรมเพิ่มเติม
2. อ่านบททวน และลองตอบคำถามที่เป็นตัวอย่างท้ายบท

2. การปฏิรูปศาสนา

ปฏิรูปศาสนา (The Reformation) เป็นคำที่สร้างความเข้าใจผิดให้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับคำว่าเรอแนสซองส์ มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) ผู้นำขบวนการปฏิรูปศาสนา เป็นนักปฏิรูปผู้กลายเป็นนักปฏิวัติในที่สุด เพราะต้องการท้าทายและปฏิเสธวัดโรมัน ถ้ามองกันอย่างผิวเผิน การปฏิรูปศาสนาจะหมายถึงปฏิกริยาหรืออาการแสดงว่าไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติอย่างผิด ๆ ของคริสตจักรโรมันคาทอลิก รวมไปถึงเรื่องที่น่าทึ่งในนิยายหลายองค์ไม่รู้หนังสือ และใช้ชีวิตเหลวไหล พระสันตะปาปาทรงปล่อยให้มีการซื้อขายตำแหน่งในหน่วยงานศาสนา และขายสิทธิยกเว้น (ให้พ้นจากกฎระเบียบศาสนา) และการผ่อนปรน (ยกโทษบาปให้) เป็นต้น อันที่จริงเหตุที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปศาสนา (Protestant Reformation) มีอยู่หลายประการ ก่อนหน้าที่จะเกิดการปฏิรูปในครั้งนี้ วัดคาทอลิกได้พยายามแก้ไขให้ถูกต้องอยู่แล้ว

สิ่งที่ทำให้สถาบันแห่งพระสันตะปาปาเสื่อมเสียความน่าศรัทธาเสื่อมใสเกิดขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 จากเหตุการณ์ที่เรียกกันว่า “การจับกุมคุมขังแบบบาบิโลเนีย” และ “ความแตกแยกทางศาสนาครั้งใหญ่” การปฏิรูปศาสนามีสาเหตุเบื้องหลังคือการจัดการกับพวกนอกคอก (heresies) ที่คิดเห็นและปฏิบัติต่างออกไป เช่น กรณีของจอห์น วิคลิฟ ในอังกฤษ และ จอห์น ฮุส ในโบฮีเมีย ฮุสถูกจับเผาทั้งเป็นใน ค.ศ. 1415 เมื่อลูเธอร์เริ่มบทบาทคัดค้านคริสตจักร สาณศิษย์ของฮุสก็ยังคงมีปรากฏอยู่

การปฏิรูปศาสนามีเหตุเกี่ยวข้องทางการเมืองด้วย ประชาชนทางเหนือมีความรู้สึกชาตินิยม เพราะมีกษัตริย์องค์ใหม่ขึ้นปกครองในหลายรัฐ กษัตริย์และราษฎรเห็นว่าพระสันตะปาปาเป็นชาวต่างชาติ ย่อมไม่มีสิทธิเข้าแทรกแซงกิจกรรมของชาติหรือหารายได้จากภายในดินแดนของชาติ ประชาชนไม่พอใจที่คริสตจักรเรียกเก็บภาษีและปกครองที่ดินทั่วยุโรป นอกจากนั้น ยังมีข้อขัดแย้งทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ชั้นกลางที่เติบโตขึ้นพร้อมกับกษัตริย์แห่งรัฐชาติพากันจ้องมองที่ดินของวัดและความมั่งคั่งในรูปของอัญมณี โลหะเงินทอง งานศิลปะ เครื่องประดับตกแต่งที่หรูหรา และรายได้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่รัฐส่งไปยังโรม ได้แก่ เงินปี เงินค่าตำแหน่ง ค่าอุทธรณ์ ค่ายกเว้น และค่าผ่อนปรน เป็นต้น

เหตุปัจจัยเหล่านี้ประกอบกัน และเมื่อชนวนเหตุการณ์บังเกิดที่แดนเยอรมัน ความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นอย่างรุนแรง เยอรมนีเป็นประเทศที่ประกอบด้วยแคว้นเล็กแคว้นน้อยกว่าร้อย ปกครองโดยเจ้าชาย ทั้งที่เป็นดินแดนในระบบฟีวตัล นครรัฐในคริสตจักร นครรัฐอิสระ แคว้นของค้ำท์และดึกที่อ่อนแอเกินกว่าจะต้านทานอำนาจของคริสตจักรได้ แต่เมื่อพระสันตะปาปาทรงกระทำการเกินเลยไป ได้แก่ทรงประกาศขายใบผ่อนปรนจำนวนมากมหาศาลทั่วยุโรป

เพื่อหาค่าซ่อมแซมมหาวิหารเซนต์ปีเตอร์ที่กรุงโรม ไบฟ่อนปรนที่นำไปจำหน่ายในดินแดนเยอรมันกลายเป็นชนวนให้เกิดการปฏิรูป ในไบฟ่อนปรนมีข้อความว่า “ให้ได้หลุดพ้นจากบาปทั้งสิ้นทั้งมวล... เมื่อเจ้าตายลง ประตูแห่งการลงโทษจะปิด ประตูสวรรค์แห่งความชื่นชมยินดีจะเปิด...” ขณะนั้น มาร์ติน ลูเธอร์ เป็นนักบวชสอนที่มหาวิทยาลัยวิทเทนเบอร์ก เขาปิดประกาศข้อคิดเห็นไว้หน้าประตูโบสถ์ 95 ข้อ ข้อความยืนยันว่า “พระดำรัสแห่งพระเจ้าไม่ได้อยู่ที่การยึดถือมั่นของวัด แต่อยู่ที่คัมภีร์ไบเบิล” คำประกาศเป็นการตัดสินสิทธิ์อำนาจของวัด ต่อมามีการถ่ายทอดข้อคิดเห็น 95 ข้อนี้เป็นภาษาเยอรมันพิมพ์เผยแพร่ ประชาชนมีปฏิกริยาต่อความเห็นนั้นมากมาย เพราะกระทบความรู้สึทางชาตินิยม มวลชนพากันวิพากษ์วิจารณ์โต้แย้งกัน ลูเธอร์จึงขยายความคิดเรื่องศรัทธาถือมั่นอย่างถูกต้องออกไปอีกว่า ตำแหน่งหน้าที่บริหารในวัดไม่จำเป็นหรือสำคัญสำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลกับพระเจ้า ปลาย ค.ศ. 1520 ลูเธอร์ถึงขั้นแตกหักกับคริสตจักร สาธุศิษย์ของวิกิลิฟและฮุสยอมรับว่าลูเธอร์เป็น “คริสเตียนที่สุด” ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1520 ลูเธอร์เผาใบประกาศบรรพชาญยกรรมตัวเอง และปฏิเสธไม่ปรากฏตัวต่อที่ประชุมแห่งจักรวรรดิที่เมืองเวอรัม พระจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ทรงเห็นชอบกับการประณามคนนอกคอกหัวดี้อ แต่เจ้าชายอิเรคเตอร์เฟรดริกแห่งแซกซอนนี้กลับให้ที่พำนักลี้ภัยแก่ลูเธอร์ และป้องกันไม่ให้เขาต้องเผชิญชะตากรรมเช่นฮุส

ลูเธอร์แปลคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาเยอรมันและก่อตั้งวัดเยอรมันอิสระขึ้นในระหว่างลี้หลบภัย พระจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 ทรงทำสงครามกับฝรั่งเศสและเตอร์ก จึงทรงพักเรื่องลูเธอร์ไว้ จนถึง ค.ศ. 1546 ได้ทรงหันมาจัดการกับเจ้าชายที่นับถือลัทธิลูเธอร์ และพยายามฟื้นฟูเอกภาพของคริสตจักร พระสันตะปาปาทรงสนับสนุนเงินและกองกำลัง ลูเธอร์ต่อสู้โดยอาศัยสันนิบาตขมวดคาลด์ และกษัตริย์ฝรั่งเศสสนับสนุนลูเธอร์เพราะทรงเห็นว่าราชวงศ์สำคัญกว่าศาสนา สงครามยุติลงใน ค.ศ. 1555 ด้วยสัญญาสันติภาพแห่งออกซ์เบอร์ก ยังผลให้เจ้าชายเยอรมันและรัฐของพระองค์ได้รับสิทธิ์ที่จะเลือกนับถือศาสนา ผลจากการปฏิรูปศาสนาในเยอรมัน คือ รัฐต่าง ๆ แบ่งออกเป็นรัฐโปรเตสแตนต์และรัฐโรมันคาทอลิก

2.1 การปฏิรูปศาสนาภายนอกแดนเยอรมัน

สัญญาสันติภาพออกซ์เบอร์กเปิดทางให้สามารถเลือกนับถือได้อีกนิกายหนึ่ง นอกเหนือจากโรมันคาทอลิก และธรรมชาติของโปรเตสแตนต์ก็เปิดทางให้จัดตั้งนิกายใหม่ได้อีกด้วย ลูเธอร์มีความเชื่อพื้นฐานอยู่ว่าการตีความไบเบิลเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ในสวีเดน-เชอร์แลนด์ จอห์น คาลวาง เห็นด้วยกับลูเธอร์ที่ปฏิเสธเรื่องไถ่บาปด้วย “งาน” แต่เขากลับปฏิเสธเรื่องไถ่บาปด้วย “ศรัทธา” ของลูเธอร์ คาลวางเทศน์เรื่อง “ชะตากำหนด” (Predesti-

nation) ว่าพระเจ้าทรงกำหนดศรัทธาของบุคคลไว้ตั้งแต่ก่อนเกิดแล้ว เขาคิดว่าวัดควรแทรกแซงกิจกรรมของประชาคมเพื่อขจัดความนอกรีตนอกรอยและความชั่วร้ายเลวทรามต่าง ๆ คาลเวงเดินทางไปเจนีวา สวิตเซอร์แลนด์ ระหว่าง ค.ศ. 1541–1564 เขาปกครองเจนีวาด้วยอำนาจเทวธิปไตย เขาจัดตั้งประชาคมคริสเตียนผู้ถือเครื่องขึ้น เจนีวากลายเป็นศูนย์ปฏิบัติการทางศาสนานอกประเทศที่ส่งผลอย่างมากต่อโบฮีเมีย ฮังการี เนเธอร์แลนด์ สกอตแลนด์ อังกฤษ และอาณานิคมโพ้นทะเล 13 แห่ง*

ดินแดนเยอรมันเกือบครึ่งเป็นลูเธอรัน นับตั้งแต่แนวเขตแดนของอัครวินตีวตันในบัลติกไปถึงอาณาจักรสแกนดิเนเวีย ในอังกฤษ พระเจ้าเฮนรี่ที่ 8 ทรงตั้งนิกายอังกฤษขึ้นใน ค.ศ. 1531 เนื่องจากทรงมีพระประสงค์หย่าพระมเหสีคือพระนางแคทรินแห่งอรากอน พระสันตะปาปาไม่ทรงยอมเพราะทรงเกรงพระทัยพระเจ้าจักรพรรดิชาร์ลส์ที่ 5 พระนัดดาของพระนางแคทริน พระเจ้าเฮนรี่จึงทรงกลายเป็นประมุขของนิกายใหม่ และทรงมอบเขตที่ดินวัดที่เป็นของโรมให้ขุนนางดูแลจัดการ ในสมัยพระราชินีอลิซาเบธ (ค.ศ. 1553–1603) ทรงประกาศให้วัดอังกฤษเป็นนิกายทางการ

ในฮอลแลนด์และเบลเยียมทางตอนเหนือ ชาวดัทช์ส่วนใหญ่นับถือลัทธิคาลเวง โดยที่กษัตริย์คือพระเจ้าฟิลิปที่ 2 แห่งสเปนเป็นคาทอลิก ชาวเนเธอร์แลนด์แสดงอาการทำทายนอำนาจพระเจ้าฟิลิปที่ทรงเข้าแทรกแซงกิจการที่พวกเขาถือว่าเป็นเรื่องภายใน และพวกเขาไม่พอใจการกำหนดภาษีและข้อจำกัดทางการค้าด้วย ชาวดัทช์ก่อการเรียกร้องเอกราชเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1566 พระราชินีอลิซาเบธแห่งอังกฤษทรงสนับสนุนชาวดัทช์ สงครามระหว่างชาติจึงเกิดขึ้น พระเจ้าฟิลิปทรงส่งกองทัพเรืออาร์มาดาอันเกรียงไกร 132 ลำขึ้นมารบทางเหนือใน ค.ศ. 1588 แต่ต้องประสบความพ่ายแพ้ครั้งใหญ่ การรบดุเดือดนองเลือดจนที่สุดต้องอาศัยการประนีประนอมใน ค.ศ. 1609 ให้รัฐทางเหนือได้เอกราชเป็นสาธารณรัฐดัทช์ รัฐทางใต้เป็นชาวเบลเยียมคงอยู่ใต้อำนาจสเปน

ในฝรั่งเศส พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 ทรงนับถือโปรเตสแตนต์ แต่ต่อมาพระเจ้าเฮนรี่ที่ 2 กลับประหัตประหารพวกอูเกอโนต์อย่างเอาเป็นเอาตาย ในสมัยผู้สำเร็จราชการแคทรินเดอ เมดิซี พวกอูเกอโนต์เติบโตกล้ามากขึ้น แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่เป็นคาทอลิก เมื่อเกิดเหตุสังหารหมู่ขึ้นในวันนักบุญบาโรโลมิว (24 สิงหาคม ค.ศ. 1572) พวกอูเกอโนต์ล้มตายหลายพันคน

*อิทธิพลของลัทธิคาลเวงที่ปรากฏในฝรั่งเศส คือ พวกอูเกอโนต์ (Huguenots) พวกเพียวรีตัน (Puritans) ในอังกฤษ พวกเพรสไบทีเรียน (Presbyterians) ในสกอตแลนด์ นิกายปฏิรูปดัทช์ในฮอลแลนด์ ต่อมาลัทธิ นิกายเหล่านี้ได้ขยายไปยังทวีปอเมริกา

การต่อสู้จึงขยายขอบเขตออกไป พวกโปรเตสแตนต์ในอังกฤษ ฮอลแลนด์ และเยอรมันให้การช่วยเหลือ พระเจ้าฟิลิปแห่งสเปนสนับสนุนพวกคาทอลิก ใน ค.ศ. 1598 เหตุการณ์สงบลงเมื่อพระเจ้าเฮนรีที่ 4 ทรงออกประกาศแห่งเมืองนังต์ ประกันเสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่พวกอุเกอโนต์และรับรองทั้งสองนิกาย

2.2 การปฏิรูปศาสนาของคาทอลิก

การปฏิรูปศาสนานิกายโรมันคาทอลิกเป็นขบวนการที่เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ผู้นำศาสนาฝ่ายคาทอลิกจากประเทศต่าง ๆ พยายามหาทางแก้ไขการปฏิบัติอย่างผิด ๆ และสร้างค่านิยมทางจิตใจขึ้นใหม่ มีการจัดระเบียบใหม่ อย่างเช่นพวกคาปูชิน (The Capuchins) ฟืนฟูเรื่องความเคร่งครัดและส่งเสริมการบริการสังคม แต่มวลชนไม่ใคร่สนใจ และคริสตจักรที่โรมไม่สนับสนุน จนถึงสมัยลูเธอร์ นักปฏิรูปฝ่ายคาทอลิกลังเลที่จะต่อต้านพวกโปรเตสแตนต์ เพราะเกรงว่าจะก่อให้เกิดความแตกแยก พระสันตะปาปาที่สืบทอดอำนาจตามลำดับไม่สนพระทัยคำวิพากษ์วิจารณ์ของลูเธอร์ เห็นว่าเป็นลักษณะของพวกนอกคอกที่เคยเกิดมาแล้วในอดีตและปราบลงได้โดยง่าย จนถึงสมัยพระสันตะปาปาปอลที่ 3 (ค.ศ. 1534–1549) ทรงใส่พระทัยมากขึ้น จนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 สถาปนพระสันตะปาปาจึงให้ความสำคัญต่อนิกายโปรเตสแตนต์และดำเนินการอย่างเหมาะสมต่อไป

พระสันตะปาปาปอลที่ 3 ทรงดำเนินมาตรการสองประการสำหรับการปฏิรูป คือ จัดประชุมสภาที่เมืองเทรนต์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1545–1563 และจัดตั้งคณะเยซุอิตขึ้นใน ค.ศ. 1540 สภาแห่งเมืองเทรนต์ประสบความสำเร็จ คือ ยืนยันหลักการความเชื่อของคาทอลิกโดยต่อต้านพวกโปรเตสแตนต์ วางข้อปฏิบัติต่าง ๆ เป็นมาตรการขจัดการกระทำผิดและฟื้นฟูวินัยของวัด รวมทั้งลงโทษพวกขายใบอ่อนปรน ห้ามบิชอปครองตำแหน่งที่มีรายได้เกินกว่าหนึ่งตำแหน่งทุกเขตที่บิชอปปกครองต้องมีสำนักฝึกฝนนักบวชหนึ่งแห่ง และจัดพิมพ์รายชื่อหนังสือต้องห้ามมิให้คาทอลิกชนอ่าน

คณะเยซุอิตมีอิกนาเซียส โลโยลา (ค.ศ. 1491–1557) เป็นผู้นำการก่อตั้งสมาคมแห่งเยซุอิตตามวิถีทหาร สมาชิกต่างถือตัวว่าเป็นนักรบผู้ยอมเสียสละชีวิตเพื่อพระเจ้า จงรักภักดีต่อวัดที่มีอำนาจขอบรรรม และเชื่อคำบัญชาของโลโยลาอย่างเคร่งครัด โลโยลาเขียน “Spiritual Exercises” ไว้เป็นแนวทาง คณะเยซุอิตมีระเบียบวินัยและมีกำลัง การปฏิรูปของเทรนต์จึงมีผล สมาชิกคณะเยซุอิตหลายคนเป็นตัวแทนศาลศาสนา (Inquisition) ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1542 เพื่อจัดการกับพวกนอกคอกพวกหนึ่ง จัดโรงเรียนฝึกนักบวชและฆราวาสรุ่นต่อ ๆ มาด้วยความเชื่อมั่นในพระเจ้า พวกเขาทำให้ภาพของโปรเตสแตนต์ดูน่ากลัวยิ่ง ๆ ขึ้น ในออสเตรีย

บาวาเรีย และโปแลนด์มีผู้หันกลับมานับถือศาสนาคริสต์กันใหม่มากมาย เยซูอิตเผยแพร่งานศาสนาในเอเชีย แอฟริกา และอเมริกา ได้แก่ นักบุญฟรานซิส เดอ ซาเวียร์ ในญี่ปุ่น มาตีโอ ริชชี ในจีน โรแบร์ต เดอ โนบิลี ในอินเดีย และบาทหลวงจาคส์ มาร์แกต ในอเมริกา

การปฏิรูปศาสนาเป็นการต่อสู้ของเลือด เพราะต่างฝ่ายต่างไม่อดกลืนต่ออีกฝ่ายได้ ภายหลังสงครามศาสนายุติลงจึงค่อยมีการยอมรับกันและกันและมีสันติธรรมทางศาสนามากขึ้น แต่ความคิดเกี่ยวกับสถานะของบุคคลยังไม่ชัดเจน ลูเธอร์เป็นเอกในด้านการตีความสิทธิของบุคคลตามคัมภีร์ แต่เมื่อความคิดเห็นเช่นนี้ก่อให้เกิดเรื่องรุนแรงขึ้น เช่น ปฏิบัติการของพวกอันนาแบบทิสต์และเกิดกบฏชาวนาซัน เขาก็ขอให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองช่วยทำลาย “ฝูงโขมยและฆาตกร” นี้ไปเสีย การเน้นให้อ่านคัมภีร์ช่วยให้มีการอ่านอย่างกว้างขวาง กลายเป็นความนิยมอ่านหนังสือและหนังสือเป็นสื่อความคิดและความรู้ที่ไม่ใช่เรื่องศาสนาอย่างเดียว

การปฏิรูปปิดฉากบทบาทขององค์กรสากลที่สำคัญยิ่งของสมัยกลาง วัดตามท้องถิ่นเกิดขึ้นมากมายในระดับชาติและระดับแคว้น ระดับมณฑลและระดับเมือง ต่างมีผู้ปกครองดูแล เป็นฆราวาส เป็นการโอนอำนาจของวัดให้เป็นของรัฐ การปฏิรูปศาสนาจึงหมายถึงขั้นตอนที่รัฐชาติแบบใหม่เจริญขึ้นนั่นเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

1. ให้นักศึกษาค้นหาอ่านเรื่องของมาร์ติน ลูเธอร์ และนิกายโปรเตสแตนต์เพิ่มเติม
2. อ่านบททวนและลองตอบคำถามท้ายบท

3. อารยธรรมตะวันตกเริ่มแพร่หลาย

เรอแนสซองส์และการปฏิรูปศาสนาเป็นเหตุการณ์ที่ส่งเสริมให้อารยธรรมยุโรปเจริญในด้านการอ่านเขียน ซึ่งมีผลต่อการสร้างภูมิปัญญา มวลชนเริ่มตื่นตัวและเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรมในแดนยูเรเชียส่วนอื่น ๆ เศรษฐกิจขยายตัว และการมีรัฐชาติเกิดขึ้นทำให้ประเทศยุโรปขยายอำนาจไปสู่แดนโพ้นทะเล เกิดแนวทางใหม่ที่กำหนดความเป็นไปในประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

3.1 เศรษฐกิจเจริญ

ในสมัยกลาง เศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ด้วยเหตุหลายประการ เช่น ผู้คนล้มตายลงด้วยโรคระบาดและสงคราม เป็นต้น ต่อมาพวกแมกยาร์และ

ไวถึงยุคปฏิการบุกกรุกดินแดน ยุโรปตะวันตกรอดพ้นหายนะที่มาจากทางตะวันออก และในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ยุโรปสามารถระดมกำลังต่อสู้กับเตอร์กจนชนะได้ ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 10–14 ประชากรในยุโรปตะวันตกและภาคกลางเพิ่มจำนวนขึ้นราวร้อยละ 50 เป็นเหตุให้มีการปรับปรุงเกษตรกรรมและขยายเขตเพาะปลูก* การค้าและเมืองเจริญขึ้นโดยเฉพาะในแถบบอลติก ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนี้หมายถึงยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือเริ่มมีความสำคัญขึ้น อังกฤษและฮอลันดาเริ่มมีบทบาทแข่งขันหน้าสเปนและโปรตุเกสในกิจการโพ้นทะเลและทั่วโลก

การค้าระหว่างประเทศยุโรปและโลกภายนอกเจริญขึ้นพร้อมกับที่กองเรือไวถึงเสื่อมสภาพลง สภาพน้ำกลตตามชายฝั่งตั้งแต่อาร์คติกถึงเกาะชิลีลึมหดไปในราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 พวกครูเสดหนึ่งคนในร้อยคนที่สนใจสิ่งแปลกใหม่และสินค้าฟุ่มเฟือย เริ่มมีบทบาทในการช่วงชิงทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจากมือของชาวมุสลิม เปิดเส้นทางการค้าระหว่างตะวันตกกับตะวันออกได้อีก ในศตวรรษที่ 13 การค้ากับจักรวรรดิมองโกลช่วยให้ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างยุโรปกับเอเชียเกิดขึ้น ผู้คนทางตะวันตกเริ่มคุ้นเคยกับสินค้าจากต่างประเทศ ความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้น เริ่มมีบทบาทการแข่งขันทางการค้าและบรรยากาศตึงเครียดขึ้น พ่อค้าพยายามหาเครื่องเทศและสินค้าตัวอื่น ๆ มาบ่อนตลาด ชาวยุโรปถูกผลักดันให้ต้องท่องเที่ยวไปในมหาสมุทรอันกว้างไกลออกไป และเข้าแวะตามท่าทุกแห่ง

3.2 เทคโนโลยีก้าวหน้า

เทคโนโลยีเจริญควบคู่ไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจก่อนที่ยุโรปจะขยายตัวออกสู่แดนนอกทวีป ถ้าไม่มีเรือและอุปกรณ์การเดินทาง ชาวยุโรปไม่สามารถไปถึงอเมริกาได้ ปลายสมัยกลางมีการพัฒนาการใช้แรงอื่น ๆ แทนแรงคน เช่น โรงสีน้ำและโรงสีลมที่ใช้สีข้าว ตัดไม้ วิดน้ำ สิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ เช่น กบไสไม้ ข้อมเหียง รถล้อเดียว หูก และประตูน้ำ การขาดแรงคนเป็นเหตุกระตุ้นให้คิดสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าว เศรษฐกิจตะวันตกเปลี่ยนจากใช้แรงงานทาสหรือแรงงานติดที่ดินเป็นแรงเครื่องกลไก ต่อมาเครื่องจักรกลกลายเป็นปัจจัยที่ทรงพลังของวัฒนธรรมตะวันตก

อิตาลีเป็นชาติที่เจริญทางด้านช่างฝีมือมาก ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 มีโรงเลื่อยพลังน้ำใช้แทนแรงงานคนได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การใช้พลังน้ำถลุงแร่เหล็ก เป็นศิลปวิทยาการ

*ในด้านการเกษตร มีการคิดใช้ระบบนาสามแปลง ประดิษฐ์บังเหียน เกือกม้า และรถเทียมม้า เพื่อใช้แรงงานม้าได้เต็มที่ ซึ่งใช้ได้คล่องและสะดวกกว่าการใช้วัว ถากถางปรับที่ป่าและเขตรกรเรือ หนองบึง เพื่อใช้เพาะปลูก ผู้คนจึงขยับมาอาศัยทางตะวันออกและทางใต้ของยุโรปมากขึ้น

ที่ชาวยุโรปส่วนอื่น ๆ และโลกตะวันออกพยายามส่งคนมาเรียน ชาวอิตาลีเชี่ยวชาญการต่อเรือ ประดิษฐ์อุปกรณ์และรู้เทคนิคการเดินเรือและยุทธการทางเรือเป็นอย่างดี ระหว่าง ค.ศ. 1200—1500 เรือยุโรปเพิ่มระวางขึ้นเป็น 2 ถึง 3 เท่าตัว และเพิ่มสมรรถนะการขับเคลื่อน ในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ชาวโปรตุเกสได้นำสายระยางรูปสามเหลี่ยมแบบอาหรับมาปรับใช้กับใบเรือ เพื่อให้แล่นฝ่าคลื่นได้ตรงทาง การปรับใบเรือพัฒนาขึ้นมากในประเทศยุโรปทางเหนือเมดิเตอร์เรเนียนและตะวันออกกลาง ปัญหาอยู่ที่ขนาดของเรือต้องใหญ่เพื่อบรรทุกให้ได้มาก ๆ เรือต้องแล่นเร็วและควบคุมบังคับง่าย สำหรับจำนวนฝีพาย เพื่อให้ประหยัด ได้ลดลงจากปกติที่มีถึง 100—200 คน

ชาวเมดิเตอร์เรเนียนได้ชื่อว่ามีความสามารถด้านศิลปะการเดินเรือ คนจีนสร้างเข็มทิศ แต่ไม่รู้ว่าจะชาวยุโรปได้เข็มทิศจากจีนโดยตรงหรือจากชาวอาหรับ ชาวยุโรปเป็นผู้พัฒนาอุปกรณ์อื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น เครื่องจับทิศทางท้องฟ้า ใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 800 และชาวโปรตุเกสยังคงใช้อยู่ใน ค.ศ. 1485 ต่อมาได้ใช้เครื่องวัดองศาแทนเพราะราคาถูกกว่าและใช้ง่าย ปัญหาการกำหนดเส้นแวงยังคงมีอยู่และยังต้องใช้นาฬิกาทรายประมาณกาล จนถึงเมื่อกาลิเลโอค้นพบหลักตุ้มถ่วงในคริสต์ศตวรรษที่ 17 จึงเลิกใช้นาฬิกาทราย

นักเดินเรือต้องใช้ปมเรือและแผนที่ แผนที่จริง ๆ ฉบับแรก คือ ปอร์โตลानी (portolani) ของชาวเมดิเตอร์เรเนียน เป็นการอาศัยเข็มทิศให้รายละเอียดที่ชัดเจน กำหนดตำแหน่งชายฝั่งทะเลและท่าเรือ ในคริสต์ศตวรรษที่ 14 ศิลปะการทำแผนที่พัฒนามากขึ้น ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเจนีวาและมาจอร์

ดังนั้น ชาวยุโรปจึงได้เปรียบชาวเอเชียใต้และเอเชียตะวันออก เพราะมีเทคโนโลยีที่เหนือกว่า โดยเฉพาะด้านกำลังทางเรือ ชาวยุโรปเริ่มขยับขยายไปสู่แดนโพ้นทะเลโดยอาศัยยุทธการ เริ่มต้นจากกลยุทธ์เทียบเรือประชิดแล้วต่อสู้กันตัวต่อตัวบนดาดฟ้าเรือ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ยุโรปมีเรือติดปืนขนาดเล็กสังหารคนได้แต่จมเรือไม่ได้ อาศัยเพียงกลเม็ดเดินเรือและการต่อกรแบบเก่า ปืนใหญ่มีใช้บนบกก่อน ชาวเตอร์กเริ่มใช้เป็นชาติแรกในการยึดกรุงคอนสแตนติโนเปิลใน ค.ศ. 1453 แต่ยังไม่ยิงเรือไม่ได้เพราะหนักเกิน

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เทคนิคการหลอมโลหะของชาวฟลานเดอร์ ชาวเยอรมัน และชาวอังกฤษเจริญก้าวหน้า ปืนใช้การได้ดีขึ้น และเริ่มมีกระสุนเหล็กใช้ สามารถทำลายเรือขนาดความยาวถึง 300 หลาได้ ใช้ระดมยิงกราบเรือของอีกฝ่าย แทนที่จะต้องกระโดดขึ้นสู้กันบนดาดฟ้า เรือปืนสามารถบรรทุกปืนได้ถึง 40 กระบอก ผู้ปกครองโลกตะวันออกต้องเร่งติดอาวุธปืนเข้ากับเรือ แต่ไม่ได้ต่อเรือไว้สำหรับเผื่อบรรทุกปืน กว่าที่จะปรับปรุงเรือ

ให้ทันใช้ ยุโรปก็แข่งขันหน้าไปได้อีก ทั้งด้านสมรรถนะและประสิทธิภาพ ชาวตะวันตกจึงได้เปรียบจนสามารถเป็นเจ้าครองน่านน้ำต่าง ๆ ได้ จนกระทั่งญี่ปุ่นชนะรัสเซียที่ทสุซิม่าใน ค.ศ. 1905

3.3 ทุนนิยม

เมื่อระบบฟิวต์ลในยุโรปเสื่อมลง การค้าและเทคโนโลยีเจริญขึ้น จนต้องใช้เงินสำหรับแลกเปลี่ยน เพราะทาสที่ดินหนีไปอยู่ตามเมืองหรือตามชายแดนตะวันออกเพื่ออิสรภาพ เจ้าของที่ดินจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อไม่ให้อายุคนไปอีก ทาสที่ดินทางตะวันตกจึงใช้เงินจ่ายทดแทนค่าแรงได้ เจ้าฟิวต์ลกลายเป็นขุนนางเจ้าของที่ดิน และทาสที่ดินกลายเป็นชาวนา ก่อนที่ชาวยุโรปจะขยับขยายออกสู่โลกภายนอก สถาบันทาสที่ดินเสื่อมลงแล้ว มีการปรับสภาพทางสังคม และเริ่มมีการสะสมทุนเกิดขึ้น มีการจัดตั้งหน่วยงานและแรงงานเสรีเพื่อกิจการสำรวจเพื่อพิชิตแดนไกลและตั้งถิ่นฐาน นับได้ว่าการที่ทาสที่ดินเป็นอิสระกับความสำเร็จในกิจการโพ้นทะเลเกี่ยวข้องกันโดยตรง

งานช่างฝีมือและสมาคมพ่อค้าตามเมืองในสมัยฟิวต์ลหมดสภาพไปเมื่อมีการนำเงินมาใช้ สมาคมพ่อค้า (The merchant guild) กำหนดระเบียบการทำงาน กำหนดราคาและข้อปฏิบัติทางการค้าเพื่อสร้างกำไรและรักษาสภาพชีวิตแบบเก่าไว้ อาศัยแนวคิดเรื่องราคายุติธรรม กำไรได้จากการเพิ่มเอาแล้วให้ผู้อื่นจ่าย ลักษณะเช่นนี้ทำให้ได้รับการประณามว่าไม่เป็นคริสเตียนที่ดี ต่อมา มีการจัดตั้งบริษัทเพื่อหลีกเลี่ยงรูปแบบสมาคมพ่อค้า จัดซื้อวัตถุดิบและจ้างช่างฝีมือบ้านนอกมาทำเป็นรายชิ้น เป็นระบบจัดการ (putting out) ที่สร้างกำไรได้ต่างไปจากระบบราคายุติธรรม เจ้าของกิจการจ่ายค่าวัตถุดิบและค่าแรงให้น้อยและขายสินค้าสำเร็จรูปให้แพงเข้าไว้เพื่อคงระดับทุนไว้

เมื่อเงินตราเป็นที่นิยมแพร่หลายในวงเศรษฐกิจยุโรป จึงมีการตั้งโรงกษาปณ์ขึ้นเพื่อผลิตเงินตราให้ได้มาตรฐานและพัฒนาการธนาคารและสินเชื่อ ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ที่ฟลอเรนซ์มีการใช้เหรียญทองคำและตัวแลกเงิน ใน ค.ศ. 1408 บ้านของซานจอร์จกลายเป็นธนาคารที่หมุนเวียนบัญชีและธนบัตรในเงินัว ตระกูลนักการธนาคารเกิดขึ้นในอิตาลีก่อนที่อื่น คริสต์จักรประณามพวกค้ากำไรจากเงิน แต่ความต้องการผลประโยชน์รุนแรงอย่างไม่อาจยับยั้งได้ มีคำพูดชวนขันของฝ่ายที่พยายามประณามเรื่องนี้ว่า “ผู้เอาดอกเบียไปนรก ผู้ไม่เอาดอกเบียไปบ้านอนาถา” ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจในเวลาต่อมาที่ทุกวันนี้รู้จักกันว่าเป็น ระบบทุนนิยม

ทุนนิยมคือระบบที่จัดตั้งขึ้นเพราะมีความต้องการผลกำไรเป็นแรงผลักดัน เป็นระบบของการนำทุนไปประกอบการด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อหากำไร

ระบบทุนส่งผลกระทบต่อชีวิตทุกด้าน ไม่ใช่แต่ทางเศรษฐกิจเท่านั้น เดิมเศรษฐกิจเป็นไปเพื่อความอยู่รอดในด้านวัตถุให้คงสภาพได้ แต่ทุนนิยมยังมีผลในทางตรงข้าม กำไรเพิ่มปริมาณทุนที่จะนำไปใช้เพื่อผลิตให้ได้มากขึ้น ต่อจากนั้นการลงทุนเพื่อหากำไรกลับมีจุดหมายที่การนำกำไรไปเพิ่มทุน นักทุนนิยมจะไม่พอใจแค่พอมีพอกิน มักลงแรงเต็มที่กันอย่างไม่รู้จักหยุดและไม่เคยพอ ยาคอบ ฟุกเกอร์ นายธนาคารแห่งออกซ์เบอร์กผู้ร่ำรวยที่สุดในยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 16 กล่าวว่า “ขอให้ได้มาตราบเท่าที่ยังจะทำได้” อารมณ์อยากได้เพื่อสะสมและนำไปลงทุนใหม่มีผลเห็นได้จากปริมาณทรัพย์สินของพวกฟูกเกอร์และนายธนาคารตระกูลต่าง ๆ อย่างฟูกเกอร์ใน ค.ศ. 1546 มีเงินถึง 80 ล้านเหรียญอเมริกัน

บริษัทร่วมหุ้น (joint stock companies) ทำให้การธนาคารเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น หน่วยงานใหม่นี้จำลองแบบบริษัทความร่วมมือระหว่างชาติ มีส่วนช่วยเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วมาก พ่อค้าชาวตะวันออกถึงจะมีกิจการใหญ่โตปานใดก็ตาม ก็เป็นไปในลักษณะเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว แต่ชาวยุโรปรวมหุ้นกันค้าไปทั่วโลก บริษัทอินเดียตะวันออก (ดัตช์ อังกฤษ และฝรั่งเศส) และต่อมามีอีกหลายประเทศที่ทำในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งบริษัทเลอว์ด บรีซท์มัสโควี บริษัทฮัตสันเบย์ บริษัทเหล่านี้เป็นปีกแผ่นเพราะมีลักษณะร่วมหุ้นจำกัดรับผิดชอบต่อผู้ลงทุน แยกงานลงทุนและงานจัดการออกจากกัน ระดมทุนมหาศาลเพื่อการเสี่ยงได้เป็นอย่างดี ผู้มีเงินน้อย อยากลงทุน ก็เข้าร่วมหุ้นแล้วไม่ต้องดูแลจัดการ ผู้จัดการจะดูแลรับผิดชอบโดยอาศัยประสบการณ์และเลือกคนมาร่วมทำงานด้วย วิธีการเช่นนี้ขยายไปในกิจการสาขาต่าง ๆ การค้าขนสัตว์ของอังกฤษ โกดังที่ปารีส การค้าปลาเฮอริงที่ฮาร์ลิม ธนาคารที่แอนท์เวิร์ป กิจการที่ดินที่เยอรมัน ผู้ลงทุนจะมั่นใจว่าทุนของตนปลอดภัย ยุโรปหาทุนง่ายและนำทุนไปลงในกิจการโพ้นทะเล ส่วนชาวตะวันออกมีแต่ทุนส่วนตัว เลือกคนจัดการงานจากครอบครัวตนและแวดวงที่คุ้นเคย ย่อมจะแข่งขันกับบริษัทร่วมหุ้นที่ทรงอำนาจและไม่เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลไม่ได้ บริษัทร่วมหุ้นกลายเป็นเครื่องมือปฏิบัติการทุนนิยมของชาวยุโรปในสวนต่าง ๆ ของโลก

3.4 กษัตริย์แห่งรัฐชาติ

นักลงทุนและกษัตริย์ช่วยกันก่อโครงสร้างทางการเมืองให้เป็นปีกแผ่นได้ ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 อำนาจของกษัตริย์แห่งรัฐชาติเจริญมั่นคงขึ้นแทนที่อำนาจของศาสนจักรที่เสื่อมลง กษัตริย์เหล่านี้ได้แก่ พระเจ้าเฟอร์ดินานด์และพระนางอิสเบลล่าแห่งสเปน

(ค.ศ. 1479–1516) พระเจ้าเฮนรีที่ 8 แห่งอังกฤษ (ค.ศ. 1509–1547) พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 แห่งฝรั่งเศส (ค.ศ. 1515–1547) บัณฑิตที่ส่งเสริมอำนาจกษัตริย์คือการปฏิวัติเทคโนโลยีทางการทหาร เมื่อมีการประดิษฐ์ปืนใหญ่ขึ้นใช้ เจ้าพิวตัลไม่อาจทำทลายอำนาจกษัตริย์แล้วหลบเข้าปราสาทได้อีกต่อไป กษัตริย์มีเงินทุนสะสมและหน่วยบริการจัดซื้อปืน ดินปืน และกระสุนได้ จัดกำลังบำรุงหน่วยทหารได้ กษัตริย์เป็นภาคีกับขุนชั้นพ่อค้าผู้มั่งคั่งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ พระองค์ได้รับเงินอุดหนุนและทรงจัดตั้งระบบราชการให้ทำงานให้พระองค์อย่างแข็งขันได้ ชาวเมืองยินดีที่กษัตริย์มีอำนาจมั่นคง การต่อสู้อุปถัมภ์ของขุนนางที่เรื้อรังมานานยุติลง การค้าในระบบพิวตัลที่ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจส่วนท้องถิ่นสิ้นสุดลง ดินแดนแต่ละแห่งเดิมมีธรรมเนียมกฎหมายการชั่งน้ำหนักและกระแสนเงินตราแบบของตนเองต่าง ๆ กัน ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 ด้านเก็บเงินบนฝั่งแม่น้ำเอลเบมีถึง 35 แห่ง บนฝั่งแม่น้ำไรน์มีมากกว่า 60 แห่ง บนฝั่งแม่น้ำเซนมีมากมายทีเดียว ค่าส่วยบรรทุกฎพิชล่องแม่น้ำรวมเป็นเงินครึ่งหนึ่งของราคาขาย การยกเลิกด่านกักเก็บภายในจึงเป็นสิ่งดีอย่างยิ่งต่อกิจการธุรกิจ กษัตริย์อุปถัมภ์งานช่างฝีมือและประดิษฐ์กรรมบางประเภท ราชสำนักยิ่งเฟื่องฟูมากขึ้น เช่น กิจการพรมโกเบอแลงและกระเบื้องเคลือบแซฟวร์ของฝรั่งเศส

ผู้สนับสนุนระบบกษัตริย์มีเหตุผลต่าง ๆ กันมากมาย มาเคียวเวลลิเยนเรื่องเจ้าชายขึ้นเพื่อให้รวมอิตาลีได้ และกำจัดผู้บุกรุกชาวต่างชาติคือฝรั่งเศสและสเปนออกไป เขาให้แยกเรื่องการเมืองออกจากเรื่องศาสนา การเมืองคือเรื่องของการต่อสู้เพื่ออำนาจ และเพื่อจุดมุ่งหมายไม่ว่าด้วยวิถีทางใดก็นับว่าชอบแล้ว ไม่เกี่ยวกับข้อบังคับทางศีลธรรมใด กษัตริย์ใช้ “เจ้าชาย” เป็นคู่มือต่อสู้กับสถาบันสากลคือพระสันตะปาปาและพระจักรพรรดิ ความขัดแย้งในยุโรปรุนแรงขึ้นเพราะราชวงศ์ของสเปนมีอำนาจเพิ่มขึ้น เนื่องจากเจ้าชายชาร์ลส์เป็นโอรสแห่งเจ้าชายฟิลิปแห่งสเปนเบอร์กับเจ้าหญิงฮวนนาราชธิดาของพระเจ้าเฟอร์ดินานด์แห่งสเปน เมื่อทรงขึ้นครองราชย์เป็นการรวมราชอาณาจักรสเปน ดินแดนสเปนในโลกใหม่อาณาจักรในอิตาลี (ซาร์ดิเนีย ซิซิลี และเนเป็ล) กับดินแดนของราชวงศ์สเปนเบอร์ในภาคกลาง (แคว้นดยุกแห่งออสเตรีย สตีเรีย คารินเธีย คาร์นิโอลา และแคว้นเคานท์แห่งทีโรล นอกจากนั้น แมรีแห่งเบอร์กันดี พระอัยยิกาของพระเจ้าชาร์ลส์ทรงทั้งแคว้นเบอร์กันดี ฟร็องซ์องเต้ ลุกเซมเบิร์ก และเนเธอร์แลนด์ที่อุดมสมบูรณ์ไว้ให้พระองค์ด้วย ใน ค.ศ. 1519 พระเจ้าชาร์ลส์ทรงดำรงตำแหน่งพระจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เมื่อพระชนมายุ 19 พรรษา ครองแผ่นดินอันกว้างไพศาลเกินกว่าที่กษัตริย์องค์เดียวจะรวบรวมได้ นับตั้งแต่สมัยพระจักรพรรดิชาร์ลส์มาอยู่เมื่อ 700 ปีมาแล้ว

ทวีปยุโรปดูเหมือนจะมีเอกภาพเข้าสู่ระบบสากลอีกครั้งหนึ่ง แต่ราชวงศ์อื่น ๆ คือ ราชวงศ์วัลลัวแห่งฝรั่งเศสมีนโยบายป้องกันไม่ให้ราชวงศ์แฮมสเบอร์กขยายอำนาจไปมากกว่านี้ สงครามที่เกิดขึ้นจากเหตุศาสนาและราชวงศ์กินเวลานาน มีการต่อสู้ในเยอรมัน ฮอลันดา ในห้องสมุทรกับกองเรืออาร์มาดา สงครามศาสนาในฝรั่งเศส และที่รุนแรงที่สุดคือสงครามสามสิบปี (ค.ศ. 1618–1648) ที่เริ่มต้นจากปัญหาการสืบราชบัลลังก์ในโบฮีเมีย กลายเป็น การต่อสู้ระหว่างราชวงศ์บูร์บงส์และราชวงศ์แฮปสเบิร์กเพื่อครองยุโรป แต่ราษฎรเป็นเหยื่อสงคราม ทหารรับจ้างที่ขาดวินัยขบถรังแกราษฎรโดยเฉพาะเมื่อไม่พอใจค่าจ้าง ยังความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินมากมาย สัญญาสงบศึกเวสต์ฟาเลีย (ค.ศ. 1648) มีความสำคัญอย่างยิ่ง จักรวรรดิขณะนั้นประกอบด้วยรัฐอิสระเล็ก ๆ ที่กำหนดนโยบายต่างประเทศและภายในเอง การเมืองยุโรปมีลักษณะที่วากษัตริย์ต่างปกครองเป็นเอกเทศ และดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโดยอาศัยข้อปฏิบัติทางการทูต เป็นการเริ่มอนาธิปไตยระหว่างชาติที่มี กษัตริย์ปกครองด้วยอำนาจเต็ม เหตุการณ์เช่นนี้ดำเนินเรื่อยมานับตั้งแต่สมัยประชุมสัญญาเวสต์ฟาเลียจนถึงปัจจุบัน*

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

1. ให้นักศึกษาค้นหาแผนที่ยุโรปมาศึกษาเรื่องราวการค้าในเมดิเตอร์เรเนียนและค้นหาอ่านเรื่องทุนนิยมเพิ่มเติม
2. อ่านบททวนและลองตอบคำถามท้ายบท

สรุป

อารยธรรมยุคใหม่ของตะวันตกเริ่มต้นขึ้นที่ลักษณะความเจริญแบบเรอเนสซองส์ในราว ค.ศ. 1350–1600 เมื่อความเจริญแพร่หลายขึ้นไปสู่ดินแดนตอนเหนือ เป็นเวลาเดียวกันกับที่ได้เกิดขบวนการปฏิรูปศาสนาในดินแดนเยอรมัน การปฏิรูปศาสนาก่อให้เกิดสงครามและยุคอำนาจสากลแห่งศาสนจักรและอาณาจักรลง กษัตริย์แห่งรัฐชาติมีอำนาจเพิ่มขึ้นพร้อมกับที่เศรษฐกิจเจริญขึ้นด้วยการค้าในระบบทุนและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเสริมกัน

*อนาธิปไตยระหว่างชาติหมายถึงสงคราม สหประชาชาติใน ค.ศ. 1973 ระบุว่ามียุทธวิธีจำนวนคนตายจากสงครามระหว่าง ค.ศ. 1600–1945 ถึง 54 ล้านคน ซึ่งรวมเหตุการณ์สมัยต่อมา ได้แก่ สมัยปฏิวัติฝรั่งเศส สงครามนโปเลียน สงครามโลกทั้งสองครั้ง ยังมีที่ไม่อาจนับได้ที่ตายพร้อมเหตุการณ์สงคราม รวมทั้งทุพภิกขภัย โรคระบาดและการปล้นสะดม

ประเมินผลท้ายบท

ให้นักศึกษาตอบคำถามข้อต่อไปนี้

1. ขบวนการเรอเนสซองส์คืออะไร สำคัญอย่างไร
 2. อะไรคือสาเหตุของการปฏิรูปศาสนาในดินแดนเยอรมัน
 3. อะไรคือปัจจัยเบื้องต้นที่ผลักดันให้ประเทศยุโรปขยายอำนาจออกสู่แดนโพ้นทะเลได้
-